

MEDRESE

(Geçen sayıdan devam)

İSTANBUL MEDRESELERİ

Ali Cengiz ÜSTÜNER*

ÖZET

İslamiyet'te cami ve mescitler çok önemlidir. Mektep, medrese ve kütüphaneler bu kurumlarda başlamış ve gelişmiş, zamanla ayrı yapılar haline dönüştürülmüşlerdir. İslamiyet'te cami ve mescitlerde Arap alfabesi öğretimiyle başlayan eğitim, Kur'an okumayla gelişir, talebelere Kur'an ezberletildiği gibi, hadisler de öğretilirdi. Emeviler ve Abbasiler devrinde Mısır, Tunus, Endülüis, Irak, Suriye ve Horasan'da mektepler açılmış, medreseler kurulmuş, Kütüphaneler okuyucuların hizmetine sunulmuştur. Selçuklular ve Osmanlılarda bu kurumlar daha geliştirilmiş, ribatlar ve kervansaraylar da Müslümanların hizmetine sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Medrese, Mektep, Kuran'ı-Kerim, Kinane kabilesi, Fatmiler, Beyt'ül-Hikma, Nizam'ül-Mülk, Mağrip, Sübyan Okulları, Mezapotamya, Mısır.

1.Külliye ya da manzûme içinde yapılmış olanlar, Fatih Samâdiye, Süleymaniye, Beyazıt, Şehzade medreseleridir.

2.Camii ile ortak avlusu olan medreselerden, Topkapı'da Gazi Ahmet Paşa, Beşiktaş'ta Sinan Paşa, Edirnekapı'da Mihrimah Sultan, Kadırga'da Sokollu Mehmet Paşa, Eyüp'te Zal Mahmud Paşa ve Fethiye medreseleridir.

3.Külliye ya da manzûme içinde yer almış olmalarına rağmen ayrı bir yapı şeklindedir. Örneklerden bazıları Mahmud Paşa, Aksaray'da Murat Paşa, Davut Paşa, Çemberlitaş'ta Atik Ali Paşa, Koca Mustafa Paşa, Üsküdar'da Mihrimah Sultan, Topthane'de Kılıç Ali Paşa, Galata'da Valide Kethüdası medreseleri önemli örneklerdir.

* Arkeolog, Trakya Üniversitesi Eski Öğretim Görevlisi.

4. Hiçbir yapıya bağlı olmayanların yanısıra, küçük manzûmelere, türbe, sübyan mektebi, sebil'e bağlı olanlarda vardır. Önemli örnekler Bozdoğan kemeri civarında, Gazanfer Ağa, Veznecilerde Kuyucu Marad Paşa ve Cedid Hasan Paşa, Çemberlitaş'da Köprülü, Çarşıkapı'da Çorlulu Ali Paşa, Şehzade Başında Nevşehirli İbrahim Paşa medreseleridir.

5. Hiçbir manzûmeye bağlı olmayan medreselerden Saraçhanebaşı'ndaki Ankaravî Mehmed Efendi medresesi, Cağaloğlu Rüstem Paşa, Beyazıd'ta Kemankeş Mustafa Paşa medresesidir.

6. Hiçbir camiiye bağlı olmayan medrese olarak yapılmış ama, camii olarak kullanılan medreseler arasında Yeni Bahçe-Vatan caddesinde Sultan Selim, Saraçhanebaşı'nda Horhor'da Amcazade Hüseyin Paşa, Divanyolu'nda Köprülü Mehmed Paşa, Çarşıkapı'da Merzifonlu Kara Mustafa Paşa medreseleridir.

İstanbul medreselerinin yapılış tarihleri, tümüyle bilinmemektedir. Gerçi bazılarının tesis ve onarım tarihlerinin, belgelenmiş olmalarına rağmen, ne zaman yapıldıkları ve kimin tarafından yapıldıkları bilinmemektedir. Hatta bazılarının kaynaklarda, vakıf belgelerine kayıtlı oldukları halde, yerleri bile bilinmemektedir.

Elimizdeki bilgilerden, yapılış tarihlerine göre, kalan medreselerin tanıtımını, İstanbul'un fethinden sonra, kurulan ve yapılan medreselerden başlayarak kısa açıklamalarla yansıtmamaya çalışacağım.

Aya Sofyayı Kebir Medresesi¹: Sultanahmet'te Ayasofya camine dahil olan, caminin dışında, papaz odalarının bulunduğu ek yapıda kurulan, Osmanlılara ait ilk medresedir. Kuruluş tarihi 1466 yılındadır. Ancak 1466 yılından önce, Osmanlıların eğitim sistemi İznik, Bursa, Edirne'deki sisteminin devam olarak, hangi yapılarda uyguladıkları bilinmemektedir. 1466'dan sonra eğitim sisteminde değişiklikten çok eklemelerle atılım yapılmış, bu atılımı karşılayacak çok sayıda medrese yapımına gerek duyulmuştur. Bu atılımın en önemli belirtilerinden biri kütüphane olarak kullanılabilir bir yapının medresenin yanı başında bulundurulmuş oluşudur. Daha önceleri Abbasi çağının parlak döneminde rastlanılan kütüphanelerin belirli mimari tipleri olmamasına rağmen, sarayın dışında, kitapları koruyabilecek bir yapının ve eğitim görmek isteyen, bu kitaplardan yararlanabilecek, bilgilerin, öğrencilerin kişilerin saraya girmeksizin, medresenin yanı başındaki yapıda arayacağı bilgileri bulabilmek ve araştırma yapabilmek olasılığı olabilecek yapının Osmanlılarda ilk defa Ayasofya'nın yanındaki medresenin kütüphanesinde görülmektedir. Böylece, Abbasilerden beri gelen "pahalı kitap yazma" geleneği kalkmış, herkesin rahatça açıp okuyabileceği, bir takım saray kurallarına bağlı olmaksızın, altın gümüş gibi değerli madenlerden oluşturulan boya malzemesinden daha çok yazma yapıtların meydana gelmelerine sebep olmuşlardır. Bu tür "halka açılmış oluşum", Osmanlılarda yazma sanatının gerilemesine değil, daha ileri gitmesine sebep olmuştur. O kadar ki Yavuz Sultan Selim zamanında Topkapı sarayında İranlı ve Türk nakkaşların çalıştığı minyatür ustalarının yaptıkları minyatürler, Osmanlı minyatürlerinin XVI. yy. da zirveye ulaşmalarına sebep olmuşlardır.

1466 yılında kurulan Ayasofya medresesi tek katlı iken, Sultan II. Beyazıd zamanında (1481-1512) yapıyı, eğitim için yeterli görmemiş, II. kat çıkılarak, eğitim alanını genişletmiştir. 1596 yılında medresenin yeniden yapıldığına dair yazılı belgeler vardır.

¹ İstanbul Medreseleri ile ilgili en büyük kaynak olarak aldığım Sayın Prof. Dr. M.... Kürükoğlu'nun "XX. asıra erişen İstanbul Medreseleri" isimli ölümsüz yapısından aldığım tüm bilgilerini, kendi binikimlerle birlikte arz ediyorum. Sayın Prof. Dr. Mubahat Kütükoğluna teşekkür ediyorum.

Fatih Sultan Mehmed Han Medreseleri: Fatih Sultan Mehmed'in emri ile, ilk yüksek tahsil öğretilen eğitim kurumu, üniversitedir.

Bugünkü Fatih Camii bulunduğu alanda, VI. yy.ın ilk yarısında İmparator Justinianus'un eşi İmparatoriçe Theodora, Havariyun kilisesi yaptırmıştır. 1453 yılında kalıntı halinde iken Osmanlılara intikal eden bu yapı tamamen yıkılarak farklı bir planda, Fatih Sultan Mehmed 1463 yılında mimarbaşı Sinamettin Yusuf Ağa'yı, kendisine ait külliye yapmayı irade buyurmuştur.

Mimarbaşı Sinamettin Yusuf Ağa, burada camii, medreseler, türbe, dar-ül-şifa, sübyan okulu, hamam, kervansaray yapmıştır. Medreseler iki ayrı grupta 8 semaye ve 8 Tetimme şeklindedir.

Fatih külliyesi olarak belirtilmiş bu yapı grubunun yapılış tarihlendirilmesinde, caminin kitabesine göre 1463-1470 yıllarıdır. İstanbul'da, Osmanlılara ait ilk yapının, burada başlamasına rağmen, medresenin 1470 da başlaması ile 1470 tarihli Fatih medreseleri ikinci sıradadır. Ancak, daha geniş eğitim yönünden, Fatih medreseleri daha önemlidir.

Fatih külliyesi medreseleri 16 adettir. Bunlardan 8'i semaniye 8'i de tetimme'dir. Osmanlılarda uygulanan sisteme göre Osmanlı medrese eğitimi çok gelişmiş bir eğitim sistemi içindedir. Bu gün dahi bu sisteminin oldukça gelişmiş bir eğitim olarak görülmektedir. Semaniye medresesinde Yunan felsefesi ile İslâm düşüncesinde, felsefenin ayrı sistemlerde okutulduğu kıyaslama ve tartışma yöntemine, bazı kuralları ve savları yıpratmamak koşulu ile düşünme ve yorumlama olasılığı ve aşıye-i tecrit (okuma, hesap hendese, belâgat gibi öğretiler) serhi mevakif (açık ve ayrıntılı anlatma mekânı), hidaye (sesleniş), ekmel (eksiksiz, pek kâmil) ve fıkıh (islâm hukuku) kaynaklarının okutulduğu yerlerdir. Tetimme medreseleri ise, eğitimin tamamlayıcı bölümüdür. Bu medreseler dizi şeklindedir. Öndekiler semaniye medreseleri, arkadakiler ise tetimme medreseleridir. Semaniye medreseleri kuzey bölümünde Karadeniz yönünde olup "siyah bölüm" denilmiştir. Güney bölümündekilere, Akdeniz yönünde oldukları için "sefid bölümü" (beyaz) denilmiştir.

Fatih Sultan Mehmed külliyesi Sahn-ı Seman ve Tetimme yapılarından başka, camii, Fatih ve eşi Gülbahar hatunun türbeleri, dar-ül-şifa, imaret, kervansaray ve tabhane yapıları da vardır. Külliyein dört giriş kapısı yapılmıştır. Ancak, bir tanesi intikal etmiştir. Türbeler çok haraptır. Darülşifa ise tamamen yıkılmıştır.

Fatih Tabhane medresesi: Fatih külliyesinde yer alan Tabhane medresesi, camiin güney doğusundaki yapı Tabhane olarak yapılmıştır. (basım evi) 1471 yılında, yazmaların çoğaltılması amacıyla yapılmıştır. 1847'deki onarımdan sonra medrese olarak kullanılmıştır. Bu medrese Erken Osmanlı mimarisinde, yer alan avlulu, eyvanlı plana sahiptir. Dikdörtgen avlunun etrafına çeviren revakların üzerine, 20 kubbe oturtulmuş. Eyvanın üzerinde yuvarlak kubbe ile örtülmüştür.

Mahmud Paşa Medresesi: Nuru Osmaniye semtinde, Fatih Sultan Mehmed'in sadrazamlarından Mahmud Paşa, Nuru Osmaniye Camiinin arkasındaki alanda 1462 yılında bir külliye yaptırmıştır. Bu külliye, camii, medrese, sübyan mektebi, mahkeme, imaret, türbe, çifte hamam, han, çarşı ve çeşmeden oluşmuştur, Ancak külliyein medresesi 10 yıl sonra 1472-1473'te yapılmıştır.

Medresede bulunan hücre sayısı 18 olup, çeşitli zamanlarda medrese onarım görmüştür.

Yahya Güzel Medresesi: Vefa'da olduğu bilinen, bugün hiçbir kalıntısı kalmamış bu medresenin varlığını, ancak kayıtlardan öğreniyoruz. Vefa'da Atatürk Bulvarı Mani-

faturacılar çarşısındaki, Yahya Güzel sokağında, Hoca Tebberrük mescidinin yanında bulunuyordu. Hoca Tebberrük olarak tanınan İbrahim Hulûsi Efendi 1476 yılında, burada bir manzûme yaptırdığı yazılıdır. 7 odalı dar-ül hadîs olarak yapılmış bu medresenin, 1894 yılında yıktırılıp, yeniden yaptırılmak istenmişse de, yeni yapımı düşünülen medresenin 7 odası şeklinde sıralanmıştır.

Murad Paşa'yı Atik Medresesi: Aksaray-Topkapı arasında, bugünkü Yusuf Paşa semtinde, Fatih Sultan Mehmed'in vezirlerinden Murad Paşa, yaptıracığı medresenin vakfiyesinde söz etmektedir. 1473 yılında hazırlanmış bu vakfiye icraata geçmeden 1475 yılında Murad Paşa'nın ölümünden sonra, ancak 1477-1478 yıllarında manzûmenin tüm yapılarının bitirildiğini öğreniyoruz.

Mimar Sinan Yusuf Efendi Medresesi: Medresenin yapımı ve kurucusu Fatih Sultan Mehmed'in mimarbaşısı Sinan Ağa, Sarı Sıltuk (Aşık Paşa) camii bulunduğ mahallededir. Bu yapı XV.yy.da zaviye olarak yapılmış, sonradan 1641 yılında eğitime tahsis edilmiştir. 1918 yılında, Fatih'teki Cibali yangınında tamamen yapılmıştır.

Şemsettin Molla Gürani Medresesi: Vefa'da Molla Şemsettin Camii sokağında bulunan Haghios Theodosius kilisesini, Şeyhülâm Şemsettin Ahmed Efendi camii çevirmiş, yanındaki yapıyı da medreseye tahsis etmiştir. Önceleri üç oda olan yapı, altı odalı olarak büyütülmüş ve on iki odalı duruma getirilmiştir. 1918 yangınında yok olmuştur. Medrese olarak yapılış tarihi XV. yy. olduğu kabul edilir.

Ayasofya'yı Sagir Medresesi: Sultanahmet'de Küçük Ayasofya semtinde, Küçük Ayasofya kilisesi (Haghios Sergios ve Bacchus) kilisesinin camie çevrildikten sonra yanına medrese olarak ek yapılar külliye olarak düşünülmüştür. Medrese yapısının yanında, türbe, imaret, okul ve çifte hamam yapılmıştır. Küçük Ayasofya medresesi, ya da Ayasofya'yı Sagir medresesi denilen bu yapının 36 hücreli ile yamuk U plan arz etmektedir.

Koca Mustafa Paşa Medresesi: Koca Mustafa Paşa semtinde bulunan Haghios Andraes manastırının Sultan II. Beyazıd, XV. yy. sonlarında camiiye çevrilmiş, etrafını bir külliye çevirerek, türbe, zaviye, şadırvan, çeşme ve imaret ve bir medrese yaptırmıştır. Bu medrese, camiiinin güney batısında bulunmaktadır. Medrese, kare plana yakın bir yapı olup, kare avlunun etrafını çeviren revaklarla, orta kısım boş bırakılmıştır. 14 odası vardır. Ayrıca büyük eyvan dıştan çokgen şeklindedir.

İshak Paşa Medresesi: Sultanahmet'te, Topkapı sarayını çeviren sur duvarlarından, Ahırkapı'ya inerken, rastlanılan İshak Paşa külliyesinde, İshak Paşa camii, hamamı, sübyan mektebi ve medrese bulunmaktadır. Bu medrese, Fatih Sultan Mehmed ve II. Beyazıd zamanlarında vezirlik yapmış İshak Paşa, XV. yy. sonlarında yaptırmıştır. 1914'deki kayıtlara göre, bu manzûmenin medresesinin beş odası olduğu yazılıdır. Ancak, bakımsız kalan bu medrese, XX. yy. ortalarında, enkaz haline gelmiş, bugün tamamen kaybolmuştur.

Davud Paşa Medresesi: Cerrahpaşa semtindeki Davud Paşa medresesi Sultan Beyazıd II'nin sadrazamlarından, Davud Paşa külliyesi olarak XV.yy. sonlarında yapılmıştır. Mahmud Paşa, Murad Paşa, Davud Paşa medreseleri, mimari yönünden Erken Osmanlı döneminin en güzel örneklerindedir.

Davud Paşa külliyesi, camii, medrese, mektep, tabhane, türbe, mahkeme, imaret, hamam ve çeşmeden ibarettir.

Medrese kare bir avlunun üç tarafını çeviren revakların gerisinde, U şeklinde dizilmiş 16 hücre vardır. Bizans mimarisi elemanlarının bu yapıda spoli olarak kullanıldığı görülmektedir. Ancak zelzele ve bakımsızlıktan tamire gerekli görülmektedir.

Sultan Beyazıd Medresesi: Padişah II. Beyazıd zamanında, 1501-1506 yıllarında yapılmış olan Beyazıd külliyesinin bir parçasıdır. Bu külliye cami ve medreseden başka, imaret, Tabhane, sübyan mektebi, hamam, sebil, türbeden ibarettir. Medresenin mimarı, Yakub Şah'n halifesi, Yusuf bin Papa'dır. Osmanlı klasik medrese planı göstermektedir. Dikdörtgen alanda, kare avluyu çeviren payeli revakların üst kısımları kubbe ile örtülmüştür. Revakların gerisinde U şeklinde çevreleyen 20 odanın da üstleri daha büyük çaplı kubbelerle örtülmüştür. Avlunun ortasında, altıgen şekilli şadırvan yer almaktadır. Kible duvarına yaslanan eyvanın üstü kubbe ile örtülmüştür.

Beyazıd medresesi 1509 zelzelesinde, tamamen yıkıldı ise de, hemen onarılarak, aynı planı koruyabilmiştir. Bugün, "Türk Vakıf ve Harf Sanatı müzesi" olarak kullanılmaktadır.

Dizdariye Medresesi: Binbirdirek'te Dizdariye yokuşunda Dizdariye camisinin kuzey batısında bulunuyordu. Dizdariye camisi 1501-1506 yıllarında, Yeniçeri efendisi Mehmed Sarı bin İbrahim'dir. Yanına yapılan medresenin eğitimine açılışı ile ilgili yazılı belgelere göre 1652 yılındadır. Önceleri 12 hücreli bir yapı iken, zamanla 8 hücreli yapı şekline girmiştir. Ancak, 1914'den sonra eğitime son verilmiş, göçmen barınağı olmuştur. Bugün medrese yok olmuş, yerine özel idare vergi dairesi olmuştur.

Atık Ali Paşa Medresesi: Çemberlitaş'ta, Sultan II. Bayazıd'ın sadrazamlarından Hadım Ali Paşa bir külliye yaptırmış, cami, medrese, imaret, tekke, türbe, sübyan mektebi ve han yaptırmıştır. Medrese, 10 odalı olarak yapılmışsa da, XIX. yy.da ön taraftan tramvay yolu geçtiğinden dört odası istisnâ edilmişse de, arka tarafa eklenmiştir. Bu odalar, avluyu U şeklinde çevirmektedir. Kible duvarına eyvan oturtulmuştur.

Kirmasti Medresesi: Vefa'da Sultan II. Beyazıd'ın kadılarından Sinaneddin Yusuf bin Hüseyin Kirmasti yaptırmıştır. Bugün mevcut olmayan bu medrese, Vefa bozacısının yanında, Mimarağa mescidinin arkasında idi. 1914 yangınında tamamen yanmıştır.

Molla Kestel Medresesi: Şehzadebaşı-Laleli arasında, Çukurçeşme'de yaptırılmış caminin yanbaşında Sultan II. Bayazıd devri kazaskerlerinden Muslihiddin Mustafa Kastalanî (Kestel) tarafından 7 odadan ibaret bir yapı olarak yapılmıştır. 1914 yangınında tamamen kül olmuştur.

Efdalzade Medresesi: Fatih camisinin batısında, Malta çarşısında, Padişah II. Beyazıd zamanında, İslâmbol caddesinde, şeyhülislâmlardan Seyyid Hamiddün Efendinin yaptırdığı medrese, küçük bir alana kurulmuştur. 1 medrese ve 11 oda bulunmaktadır. 1914 yangınında sonra, evsiz kalanların barınağı olmuştur. 1976'da minare eklenecek mescit haline gelmiştir.

Cezeri Kasım Paşa Medresesi: Eyüb'te, Zal Paşa caddesi üzerinde Padişah II. Beyazıd ve Yavuz Sultan Selim zamanlarında defterdarlık yapmış olan Cezeri Kasım Paşa, 1515 yılında bir manzume yapmış, cami ve medreseden ibarettir. 7 odalı medrese zaman zaman onarım yapılmışsa da, 1918 kayıtlarında harap olarak geçmektedir. 1914 kayıtlarında da 4 odası kaldığı yazılıdır.

Defterdar Ahmed Çelebi Medresesi: Çapa'da Lütfi Paşa sokağında, II. Beyazıd, Yavuz Selim ve Kanuni Süleyman dönemlerinde defterdarlık yapmış olan, bir mescid ve bir medresenin oluşan manzumeyi, kitabesindeki tarihe göre 1518 yılında yaptırmıştır. 1792 kayıtlarında 11 odası, 1914 raporunda ise 12 odası olduğunu öğreniyoruz. Ancak 1918 yangınında yapı tamamen yanmıştır.

Üç Baş Medresesi: Karagümrük'te, Saray Ağası caddesinde 1532-1533 yıllarında, müderris Nurettin Hamza'nın yaptırdığı ve kurduğu bu medresenin mimarı Koca Sinan'dır. En önemli özelliği, medresenin yanındaki mescitle aynı avluya sahip oluşları, XXI. yy.dan beri, İslâm medreselerindeki özellik burada da görülmektedir. Medresenin odaları yamuk şekilde U planında dizilmiştir. Değişik tarihlerde onarım görmesine rağmen, bugün bakımsız ve terk edilmiştir.

Pir Mehmed Paşa Medresesi: Saraçhanebaşı semtinde, XVI. yy. başlarında Pir Mehmed Paşa bir manzume yaptırarak, cami, medrese, imalât vetabhane ve Şeyh İshak Karahani, içinde bir zaviye yaptırmıştır. Şeyh İshak Karami'nin 1526-1527'de ölümü ile, zaviye medreseye çevrilmiştir. Bu medrese 21 odaya sahiptir. Zaman zaman onarım görmüştür. 1832 yangınından sonra, 1834 yılında yeniden yaptırılmıştır. 1918 yılındaki yangında, evlerini kaybedenlerin barınağı olmuştur. Sonradan yıkılmıştır.

Defterdar İbrahim Ağa Medresesi: Çarşamba'da Nişancı semtinde Kanuni Sultan Süleyman'ın Başdefterhanelerinin İbrahim Paşa, mescit ve merdaneden ibaret bir manzume-yi, olasılıkla Mimar Sinan'a yaptırmıştır. Yapılış tarihi 1542-1544'dür. Aradan geçen zamanlarda değişik onarımlar görmüş, 1985'te yıkılmıştır, bugün arasındadır. Bu medresenin odaları L şeklinde dizilmiş bir plan arzeder. 8 odalı bir yapı, 1918'den sonra göçmen barınağı olmuştur.

Kepenekçi Sinan Medresesi: Süleymaniye semtinde Kanuni Sultan Süleyman devri ulemalarından Kepenekçi Hoca Sinan'ın yaptırdığı bu medrese, Mimar Sinan devri yapılarından olup, 1545 yılında eğitime açılmıştır. Çeşitli zamanlarda onarım görmüş olan medrese, 1914 yılında eğitim yapılamayacak derecede harap olmasına rağmen, 1918 yılında, yangın felâketine uğrayanlara barınak olmuştur.

XVI. yy. Osmanlı mimarisine ismini veren, ünlü Koca Sinan (1489-1688) kendi yazdığı listede 50 medrese yaptığını söylemektedir. 1535 yılında, Kanuni Sultan Süleyman'ın İran seferine katılmış, Tebriz'i ve daha birçok İran kentlerini görmüş, oradaki mimari yapıları tetkik etmiştir. İran'ın tromplu kubbelerini ve göz alıcı çini kaplamaları, Sinan'ı etkilemiştir. Haseki camiinde ve Üsküdar'daki Şemsi Paşa camiinde, kubbeye geçişi, stalaktitsiz sade tromplar kullanılmıştır. Mimar Sinan, Kahire'de ve Fatımi ve Memlûk mimarisini inceleme fırsatı bulmuş, taş'ın mimaride kullanımı ile ilgili şeyler öğrenmiştir. Memlûk türbelerindeki, dört köşe kaide üzerinde kubbenin oturtuluşunu İstanbul camilerinde uygulamıştır. Osmanlı mimarisinde mekân kompozisyonu ve ışık etkisini öncelikle ele almıştır. Tüm mimari yapılarda bu özellikleri düşünmüş, olabildiğince uygulamada titiz davranmıştır.

Şehzade Medresesi: Şehzadebaşı'nda Şehzade Mehmed için Padişah Kanuni Sultan Süleyman, Mimar Sinan'a irade buyurarak, cami, medrese, sübyan mektebi, tabhane, imaret, türbe ve fırın yapılmasını istemiştir. Şehzade camiinin iç avlusunda, külliyyeye ait hiçbir yapı bulunmamaktadır. Ancak Şehzade camiinin dış avlusunda külliyyenin bulunduğu alanda toplanmıştır. Bu alanın yumuk şeklinde olması, yapıların birbirleriyle asimetric oluşuna sebep olmuştur. Medresenin dershanesi olan mekân, kible yönünde olduğundan, ibadet de yapılmaktadır. 21 hücreden ibaret olan medresenin, dikdörtgen avlunun etrafını U şeklinde çeviren revaklar vardır. Hücreler revakların gerisinde dizilmişlerdir. 1547 yılında yapılmış olan medrese çeşitli tarihlerde onarılmış, bir aralık kız talebe yurdu olmuşsa da bugün Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı tarafından kullanılmaktadır.

Mihrimah Sultan Medresesi: Üsküdar iskelesinin yakınında Kanuni Sultan Süleyman kızı Mihrimah Sultan için 1547-1548 yıllarında Mimar Sinan bir külliye yapmıştır. Bu külliye, camii, medrese, sübyan mektebi, imaret ve kervan saraydır. Medresenin camii avlusundan ve iskele tarafında birer girişi vardır. Kare planlı ve revaklı avlusu, revakların gerisinde 16 oda ve kible duvarında çıkıntı şeklinde, kare, geniş bir mekân, eyvan şeklinde dershane olarak kullanılmıştır. Batı cephede odalar yoktur. Birçok defa onarım görmüştür. Bugün Üsküdar Sağlık Merkezi ve Ruh sağlığı dispanseri olarak kullanılmıştır.

Sultan Selim Han Medresesi: Vatan caddesinde, bugün Sağlık Bakanlığı'na bağlı Şadiye Hanım teşhis kliniğinin bulunduğu yapıdır. Padişah Kanuni Sultan Süleyman babası Yavuz Sultan Selim'in ruhuna ithaf ederek, Mimar Sinan'a, 1548-1549 yıllarında yaptırmıştır. Ancak eldeki kayıtlarda 1563-1564 yıllarında, bu civarda yeterince mescid olarak da kullanılmıştır.

Medresenin bulunduğu alanda, kapsadığı yerin dışında, olan avlu kısmının yamuk şekilli oluşuna rağmen, dikdörtgen planda oluşu, iç avlunun üç tarafını çeviren revaklarla ve revakların gerisindeki hücre sayısı 19 olup, avluyu U şeklinde çevirmektedir. Dershane olan eyvan, dikdörtgen şemanın dışına çıkmıştır. Çeşitli ciddi onarımlar görmüş, sağlam bir durumda günümüze ulaşmıştır.

Rüstem Paşa Medresesi: Cağaloğlu'nda, Kanuni Sultan Süleyman'ın damadı ve sadrazamı Rüstem Paşa tarafından Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Kitabede, yapılış tarihi 1550 olarak yazılıdır. Mimari değeri çok yüksektir. Kare bir alanda, sekizgen plan göstermektedir. Plan yönünden. 1488 yılında yapılmış Amasya'daki Kapı Ağası medresenin planının gelişmiş şeklidir.

Sekizgen şekilli avlunun etrafını çeviren revakların gerisinde 22 oda dizilmiştir. Ayrıca kuzey batı ve doğu köşelerinde kazanılan mekânlardan güsulhane ve mutfak olarak yararlanılmıştır. 1918 yangınından sonra, burasının eğitime son verildiği ve yapı, 1918 yangınında mağdur olanların sığınacağı olmuştur. Bugün Eminönü ilçesi, Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı faaliyet göstermektedir.

Kapıağası Mahmut Ağa Medresesi: Sultan Ahmet İshak Paşa semtinde, Küçük Ayasofya caddesinde bulunmaktadır. Kapıağası Mahmud Ağa'nın 1554 yılında Mimar Sinan yaptığını, bulunan kitabesinde okunmaktadır. Bir manzûme olarak yapılmış camii, medrese, mektep ve çeşmeden ibaret bu yapı grubu 1918 yangınından sonra burasının harap olduğunu kaydedilmiştir. Bugün bu yapılardan hiçbiri kalmamıştır.

Sinan Paşa Medresesi: Kanununin sadrazamlarından Rüstem Paşa'nın kardeşi, Kaptan Sinan Paşa, Beşiktaş'da bu medreseyi yaptırmıştır. Aslında medrese, Sinan Paşa külliyesine aittir. Bu külliyyede, camii, medrese, okul, mahkeme ve hamamdan oluşmuştur. Medresenin planı dikdörtgen avlunun etrafında U şeklinde dizilmiş 12 odası vardır. Çeşitli onarımlarla sağlam kalmıştır. Yapılış tarihi 1555-1556'dır.

Süleymaniye Medresesi: Kanuni Süleyman tarafından yaptırılan, Süleymaniye külliyesine aittir. Bu külliye camii, dar-ül-şifa, tabhane, kervansaray, dar-ül hadis, türbe ve medreseden ibarettir. Ancak, Süleymaniye medresesi dört ayrı derecede eğitim yapmakta idi. Bu dereceler iki grupta kümelenmiştir. Marmara cihetinde olanlara "Evvel" ve "Sâni" derecelerindeki medreseler, Haliç cihetinde olanlar ise "Sâlis" ve "Rabi" derecelerindeki medreselerdir. "Salis" ve "Rabi" medreseleri daha önce (1552-1553), "Evvel" ve "Sâni" medreseleri daha sonra (1558) yılında tamamlanmıştır. Bunlardan Marmara cihetindeki "Evvel" ve "Sâni" medreselerinin yirmişer odaları, Haliç cihetindeki "Sâlis"

ve "Râbi" medreselerinin yirmi ikişer odaları vardır. Toplam seksen dört odalı yüksek öğretim yeri idi. Plan olarak dört derecedeki medresenin, kare şekilli bir avlunun etrafında U şekilli revakların arkasında dizilmiş hücreler bulunmaktadır. Kible duvarını yaslanmış eyvan, dershane olarak kullanılmıştır. Külliye bu dört bölümlük medresesinden başka, dar-ül hadis, dar-ül tıp denilen medreselerde eğitim görülmüyordu. Ayrıca Mülazımlar medresesi denilen bir eğitim yapısı da vardır. Toplam olarak 4 bölümlük medrese 84 oda, mülazımlar bölümü 22 oda, Dar-ül hadis 19 oda, dar-ül-şifa on iki odalık olmak üzere 137 odalı eğitim müessesidir. Tüm bunlar arada yapılan ciddi onarımlar ayakta kalabilmiştir.

Haseki Hürrem Sultan Medresesi: Haseki semtinde bulunan Kanuni Sultan Süleyman'ın eşi Haseki Hürrem Sultan (ölümü 1550) için 1539 yılında yaptırdığı külliye bulunmaktadır. Mimar Sinan'ın yaptığı bu külliye, camii, medrese, dar-ül-şifa imaret ve mektepten oluşmuştur. Medrese kare planlı ve revaklı avluyu U şeklinde çeviren 11 odası ve girişin karşısına isabet eden eyvanın dershane olarak kullanıldığı görülmektedir. Çeşitli zamanlarda onarım geçirmiş, 1894 depreminde çok zarar görmüşse de 1896'da onarımla kullanılabilir hale gelmiştir. Bugün Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Merkezi olarak kullanılmaktadır.

Cafer Ağa Medresesi: Ayasofya camii'nin kuzeyinde soğukkuyu çıkarmasında bulunduğundan, "Soğukkuyu medresesi" de denilmiştir. Babüssade ağalarından Cafer Ağa 1557 yılında Mimar Sinan yaptırmaya başlamış, 1559 yılında Cafer Ağanın ölümüyle kardeşi Gazanfer Ağa bitirmiştir. Bu medrese 28 odadan ibarettir. Kare planlı avlunun etrafını çeviren revaklarda odalar dizilmiştir. İki atlıdır. Birçok onarımlar geçirmiştir. 1918 yangınında evsiz kalanlar tarafından barınak olmuştur.

Koca Mustafa Paşa Medresesi: Padişah II. Beyazıt zamanı sadrazamlarından Koca Mustafa Paşa, Bizans manastırı olan Haghios Andeas kilisesini camiye çevirmiş, camii'nin etrafında türbe, zaviye, şadırvan, çeşme, imaret ve medrese yaptırmıştır. Bazı kayıtlarda medrese de eğitimin 1563-1564'te başladığı yazılıdır. Kare planlı avluyu çeviren U şeklinde dizilmiş 22 oda vardır. Kible duvardan dışarı taşmış ve dış duvarları köşeli olan eyvan, dershane olarak kullanılmıştır. Çeşitli zamanlarda onarım görmüştür. 1914 yılında çok harap ve ciddi bir onarım gerekliliği göstermişse de pek bakılamamıştır. 1918 yılında göçmenlerin barınakları görülmüştür. Bugün Sümbül efendi Erkek Kur'an kursu katılanların yatakhane olarak kullanılmıştır.

Şah-ı Hüban Medresesi: Cağaloğlu semtinde Başbakanlık arşivi olarak kullanılan bu medrese, Yavuz Sultan Selim'in kızı Şah'ı Hüban 1563-1564 yılında yaptırmıştır. 11 odadan oluşan bu yapı bir çok defa onarım görmüştür.

Haydar Paşa Medresesi: Haydar semtinde, Hadım Haydar Paşa, 1569 yılında bir manzûme yaptırmıştır. Bu manzûme camii, medrese, çifte hamam ve çeşmeden ibaretti. Ahşap olarak yapılmış en eski yapı olan medresenin, avlunun iki yanındaki odaları bazıları XVI.yy. mimari karakterini taşımaktadır. 16 odadan ibarettir. XX.yy.a kadar çeşitli onarımlar görmüş ve eğitim devam etmiştir. Ancak 1914 kayıtlarında, eğitimi kesildiği, depo olarak kullanıldığı yazılıdır. Keza 1914'dan sonra Rumeli göçmenlerini barınağı olmuştur. 1980 yılına kadar Haydar spor kulübü olarak kullanılmıştır. 1982'de bir aile bekeci olarak konulmuşsa da, 1997'den beri kilitli ve boş olarak bulunmaktadır.

Nişancı Mehmed Bey Medresesi: Koca Mustafa Paşa semtinde, altı mermer merdivanesinde, yer alan bu medrese, Kanuni Sultan Süleyman'ın baş defterdarından Eğil Abdizade Mehmed Bey 1563-1566 yıllarında yapılmıştır. Medrese plan bakımında

Tekirdağ'daki Rüstem Paşa Medresesine benzemektedir. Plana göre bir avlunun doğusuna ve güneyine yerleştirilmiş şeklindeki odalar çok harap oldukları kesin sayısı bilinmemektedir. Gecekondu sakinleri barınmaktadırlar. Eski kayıtlarda bu merasimin ciddi olarak onarım geçirdiğine dair herhangi bir kayıt yoktur.

İbrahim Hanoğlu Medresesi: Eyüb-camii-Kebir mahallesinde, Sokullu Mehmed Paşa'nın türbesinin arkasında yer alan medrese değişik isimlerle anılmaktadır. Bugün bu medreseye Sokullu medresesi denilmektedir. Arşiv belgelerinde "Şehid Mehmed Paşa medresesi", Vakfiyedeki kayıtlarda "İsmihan medresesi" olarak geçmektedir. Ancak, "İbrahim Hanoğlu medresesi"nin ismi ise, Sokullu Mehmed Paşa ile Padişah Sarı Selim ya da II. Selim'in kızı İsmihan sultanın çocukları İbrahim'in evlatları medreseyi yaptırdıkları için, İbrahim Hanzade denilmiştir. 1914 kayıtlarında "Sultaniye" diye geçmektedir. Medresenin resmi mühüründe "Medrese-i İbrahim Hanoğlu der Eyüb" ismi geçer.

Bu medrese 1568-1569 yıllarında yaptırılmış, 1573 yılında Sokullu'nun hazırladığı vakfiyede, müderris tayin olunanların kuralları ve durumları belirtilmiştir. Mimar Sinan'ın yaptığı olan bu medresenin 19 hücreli, bir giriş ve iki eyvanlı dersane oluşmuştur. Çeşitli tarihlerde onarım olduğundan zamanımıza kadar gelmiştir. Ruh Sağlığı Dispanseri olarak kullanılmaktadır.

Perviz Efendi Medresesi: Çarşamba semtinde, Otlukçu yakınında bulunuyordu. Bugün tamamen yok olmuş bu medresenin, Başbakanlık Osmanlı arşivinde bulunan plan, proje, krokileri bulunmuş ve XIX.y.y. İstanbul Haritası isimli yapıtta da görülmektedir. Medresenin kuruluşu 1963-1966'da Anadolu Kazaskeri Perviz Efendi tarafından Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. 6 odalı bir yapı gösteren bu medrese XIX.y.y.a kadar bazı onarımlar geçirmiş, 1894 depreminde hasar görmüş ve bazı onarımlarla yeniden ayağa kalkmış ancak 1918 yangınında tamamen kül olmuştur.

Cedid Ali Paşa Medresesi: Kanuni Sultan Süleyman'ın sadrazamlarından Cedid Ali Paşa (Semiz Ali Paşa) medresesi 1561-1568 yıllarında Mimar Sinan'a yaptırmıştır. Bu medrese Fatih'te Hattat Rakım Efendi türbesinin yanında bulunmaktadır. Medrese mimari yönünden Süleymani ve Selimiye medreselerine benzemektedir. Dikdörtgen şekilli avluya U şeklinde revakların arkasında 15 hücre yer almıştır. Ayrıca kare planlı eyvana sahiptir. Çeşitli tarihlerde onarımlar yapılmıştır. Bugün Edirnekapı Sağlık Merkezi olarak kullanılmaktadır.

Gevherhan Medresesi: Cerrahpaşa semtinde, 1568 yılında Padişah II. Selim'in kızı ve Piyale Paşa'nın eşi Gevherhan sultan, 15 odalı medrese yaptırmıştır. Odalar, kare planlı avlunun iki tarafında yer almışlardır. Odalarla avlu arasında sütunlu revaklar bulunmaktadır. Giriş ve girişin karşısındaki eyvanında önünde revaklar vardır. Eyvan dersane olarak yapılmış, kible duvarından taşmıştır. Gevherhan Sultan medresesi, arada gördüğü onarımlarla ayakta kalabilmiştir. 1970 yılında Tıp tarihi Enstitüsüne hizmet vermiştir. Bugün boş ve kapalıdır.

İsmihan Sultan Medresesi: Padişah Yavuz Selim'in kızı, ve Sokullu Mehmed Paşa'nın eşi İsmihan Sultan tarafından Fethiye camii avlusunda XVI.y.y.da yapılmıştır. Değişik zamanlarda onarımlar yapılmıştır. 1914 yılında yanında Fethiye medresesi ya da Sinan Paşa medresesi ile birleştirilerek 19 odalı olmuştur. 1918 yangınından sonra, yangından mağdur olanların barınağı olmuştur.

İbrahim Paşa Medresesi: Cerrahpaşa da "Es kapısı" denilen bir yerde, Hadım İbrahim Paşa'nın camie çevirttiği manastırın yanında 1560 yılında Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Medrese 11 odalı bir yapı olup, önünde sütunlu revak vardır. Medresenin dersha-

nesi odalardan daha büyüktür. 1648 depreminde ve 1894 depreminde hasara uğramış ve onarılmıştır. Bugün Cerrah Paşa Tıp Fakültesine bağlı Adli Tıp kurumu tarafından kullanılmaktadır.

Mihrimah Sultan Medresesi: Kanuni Sultan Süleyman'ın kızı, Sadrazam Rüstem Paşa'nın eşi Mihrimah Sultan'ın Edirnekapı'da 1569 yılında Mimar Sinan'a yaptırdığı külliyyede, camii, medrese, sübyen mektebi, çifte hamam ve çarşı bulunmaktadır. Sur duvarlarının dibinde asimetrik bir plan arzeder. Doğuda 11 oda, batıda 9 oda vardır. Kuzey ve güney kenarlarında oda yoktur. Medresenin yapımı, camiinin yapımından sonradır. Medresede eğitim 1930 yılına kadar sürmüştür. XIX.y.y.da bazı onarımlar geçirilmiştir. 1894 depreminde hasar görmüşse de 1914 onarımında hasar giderilmiştir. 1918 yangınında evsiz kalanlara barınak olmuştur. Bugün Fatih Belediyesi tarafından kullanılmaktadır.

Şah Sultan Medresesi: Yavuz Sultan Selim'in kızı Şah Sultan, Cerrahpaşa'da, İstanbul Eğitim hastahanesinin arkasında camii ve zaviyesi olan bir manzume yaptırmıştır. 1573-1576'de Şeyh Yakub, zaviye hücrelerini medreseye çevirmiştir. 1792'de bu medresenin 9 odalı olduğu yazılıdır. 1893'te onarım görmüştür. 1914 kayıtlarında bu medresenin ismi geçmemektedir. Ne zaman yıkıldığı belli değildir.

Zal Mahmud Paşa Medresesi: Eyüb'te Kanuni Süleyman'ın veziri ve II. Selim'in (Sarı Selim) kızı Şah Sultan'la evli olan Zal Mahmud Paşa iki yapıdan oluşan medrese yaptırmıştır. Bu iki medrese fevkâni (üstteki) ve Tahtani (alttaki) denilmiştir. Fevkâniyi Zal Mahmud Paşa kendisi için, Tahtaniyi de eşi Şahsultan'a yaptırmıştır. Zal Mahmud Paşa medreseleri bir manzumenin parçalarıdır. Camii, iki medrese, türbe ve çeşmeden ibaret olan bu manzumenin mimar Hüseyin çavuş yapmıştır. Zal Mahmud Paşa medreseleri arazinin durumundan dolayı asimetrik yapılmıştır. XX.yy.a kadar onarım görmüş, 1910'da 1962 yıllarında onarımlar yapılmıştır.

Kılıçlı Paşa Medresesi: Padişah Selim II. ve Padişah Murad III zamanlarında kapatanı derya olan Kılıç Ali Paşa, Tophane'de, Mimar Sinan'a camii, medrese, sübyan mektebi, türbe, hamam, sebilden ibarettir. Külliyyenin bitiş tarihi 1580 yılında bitmiştir. Mimar Sinan'dan sonra bitirildiği anlaşılmaktadır. Medresenin kare avlusunu çeviren sütunlu revakların üzeri kubbe ile örtülmüştür. Revakların arkasındaki odalarda kubbe ile örtülmüştür. 17 oda ile kible duvarına, kare şeklinde, daha büyük boyutta dershane vardır. XX.yy.a kadar çeşitli onarımlarla ayakta kalabilmiştir. 1996 yılında Aydınlar Ocağı yerleşmiştir.

Şemsi Paşa Medresesi: Padişah Kanuni Süleyman, Padişah II. Selim, Padişah III. Murad vezirlerinden Ahmed Şemsi Paşa, Üsküdar iskelesi yakınında, Mimar Sinan'a külliye yaptırmıştır. Bu külliye, camii, medrese, türbe, zaviye ve kasr'dan ibarettir. Kitabeye göre 1580 yılında yapılmıştır. Deniz kenarında ve dik olarak L şeklinde dizilmiş 12 oda ve kare şekilli daha geniş dershane yapılmıştır. Defalarca onarım görmüş, 1914 yılında kütüphane olarak hizmete açılmıştır.

Valide-i Atik Medresesi: Üsküdar'da Topbaşında Valide-i Atik medresesi bir külliyyenin parçasıdır. Bu külliyyede medreseden başka, camii, dar-ül-hadis, dar-ül-şifa, imaret, sübyan mektebi, tabhane, dar-ül-kurran, han, çifte hamam ve çeşmeden ibarettir.

Padişah III. Murad'ın annesi Nürbanu Sultan, Mimar Sinan'a yaptırdığı külliyyenin bitişi 1583 yılıdır. Külliye yamuk bir alan üzerinde kurulmuştur. Medrese araziden dolayı yamuk bir alanda yapıldığından, U şeklinde odalar dizilmiştir. Boş olan avlu trapez şekilli, kısa tarafta, bir kenarda iki, diğer kenarda dört oda bulunmakta, uzun tarafta ise

on iki oda, ortasında dershaneinin bulunduğu eyvan odalarının önünde, sütunlu revak vardır. Kayıtlara göre 1960-1963 yıllarında onarım yapılmış, bir sürü fakir aileler barınmışsa da, halen boştur.

Mehmed Ağa Medresesi: Divan yolunda Koca Rüstem sokağında, Kızlar Ağası Hacı Mehmed Ağa'nın yaptırdığı medrese vardır. 1582-1583 yıllarında yapılmış olan bu medrese, bir manzûmeye aittir. Camii, sebil ve mektep ile oluşan manzûme Mimar Sinan'ın olmasa bile, onun çağının etkisi görülmektedir. Medrese planına göre, dikdörtgen avlunun etrafında yer alan sütunlu revakların arkasında tüm olarak 11 hücre yer almışlardır. Hücreler birbirlerine eşit değildir. İkisi yamuk, ikisi de başgen şekilli, diğerleri de kare şekillidir. 1832 yılında geçirdiği yangından sonra, medrese, mektep, çeşme ve sebil onarım görmüştür. 1843'de onarım gerçek görülmüş. 1867-1871 ve 1917'de onarım görmüştür. 1918'de kadınlar yurdu olmuş, 1923-1986 yıllarında Çocuk Esirgeme Kurumu, bugün ise Türkiye Yazarlar Birliği barınmaktadırlar.

Süleyman Subaşı Medresesi: Süleymaniye külliyesinin güneyinde Kirazlı mescidin avlusunda bulunuyordu. Bugün tamamen yıkılmış olan bu medresenin hücrelerinin izlerine ve kalıntılara Kiraz'ın mescid'in avlusunda rastlanılmaktadır. Bu kalıntılara göre Mimar Koca Sinan'ın 1587'de yaptığı medresenin sonradan yangın ve zelzeleden harap olduğundan ahşap onarım yapıldığı anlaşılmıştır. 1914 yılındaki tespit 18 odalı bir yapı olduğu görülmektedir. Ancak, sonradan bu odalardan yıkılmış olduğu görülmüş, yeniden yapılmıştır.

Siyavuş Paşa Medresesi: Süleymaniye'de, Odunkapısı yokuşunda, Hoca Hamza mescidinin karşısında, Padişah II. Selim'in (Sarı Selim) damadı ve Kanije'li Siyavuş Paşa, 1590 yılında, eşi Fatma Sultan için bu medreseyi yaptırmıştır. Ancak bu medrese Hoca Hamza mescidi ile Deveoğlu Çeşmesi karşısında bulunduğundan "Hoca Hamza Medresi" ya da "Deveoğlu medresesi" olarak bilinmektedir. Arazinin meyilli oluşu, yamuk şekilde bulunuşu düzgün olmayan ve iki katlı bir yapı durumundadır. Hücreler doğu ve doğu uçta dershaneler bulunmaktadır. Kitabesi bulunamamıştır. Ancak, vakfiyesi 1590 yılında yapılmıştır. Büyük bir olasılıkla medresenin mimarı Davud Ağa'dır. 8 hücreli bir yapı izlenimi vermektedir. Deprem ve yangın, medreseye zarar vermişlerdir. Bu yüzden çok defa onarım görmüştür. 1693, 1967, 1832, 1848, 1873 ve 1900'de onarım yapılmışsa da, fazla harap olmuştur. 1918 yılında Hilal-ı Ahmer işgal etmiştir. Halen dershane, kısmı iş yeri olarak kullanılmaktadır. Bazı odalarda aileler barınmaktadır.

Sinan Paşa Medresesi: Fethiye camii avlusunda, 1592 yılında, Sinan Paşa yaptırmıştır. Fethiye camii, fetihden sonra camiye çevrilmemiş, kilise olarak dinsel varlığını sürdürmüştür. 1591-1592 yılında Padişah III. Murad Fethiye kilisesini camiye çevirmiş, çoğu zaman bu medrese İsmihan medresesi ile birlikte eğitim vermiş ve anılmıştır. Sinan Paşa medresesi İsmihan medresesi ile 1909-1914 yıllarında yeniden yapılmıştır. Eski medrese 9 odası U şeklinde dizilmiştir. Bugün ilk öğretim okuludur.

Zekeriya Efendi Medresesi: Çarşamba'da, Fatih kız lisesinin bulunduğu yerde idi. 1592 yılında Meşiar makamından Bayramzade Zekeriya efendi yaptırmıştır. Medrese 12 hücre ve 1 dershaneli olup, fıkıh-dersi okutulur ve tartışılırdı. Zekeriya Efendi medresesi çok kere onarılmıştır. Bilindiği kadar 1835 ve 1873 onarımları ve XIX. yy. sonlarına doğru ciddi onarımlar görmüştür. Harap durumuna rağmen 1918 yıllarında göçmenlere barınak olmuştur.

Hafız Ahmed Paşa Medresesi: Fatih'te Çarşamba semtinde 1595-1596 yıllarında Sadaret kaymakamlarından Hadım Hafız Ahmed Paşa bu külliye yapıtırmıştır. Bu

külliyede camii, medrese, dar-ül Kurra, kütüphane, sebil ve çeşmeden ibarettir. 15 odalı bir medrese olup, medreseler, gayrimuntazam bir alanı işgal etmektedir. Avlunun üç tarafından yer almış odaların önünde sütunlu revak vardır. Medrese 1648 depreminde 1789 yangınında zarar görmüşse de 1853 yılında ciddi bir onarım görmüş, 1894 zelzelesinde Ahmet Paşa camii ve medresesi tamamen harap olmuştur. 1897 yılında yeniden onarılmışsa da, 1914 yılında harap olduğu yazılıdır. 1918 yılında yangın geçirmiş, revakların büyük bölümü yanmıştır. 1991'de yeniden onarılmış, halen Selâm İlim ve Hizmet Vakfı bulunmaktadır.

Hadım Hasan Paşa Medresesi: Cağaloğlu'nda bulunan bu medrese Fevkanî (üst kat) medrese, alt İkat dükkânlar çeşme ve türbeden ibaret bir manzûme Padişah III. Mehmed zamanında sadrazam olan Hadım Hasan Paşa 1597-1598'de yaptırmıştır. Mimarbaşı Davud Ağa bu manzumenin imaradır.

Medrese üç kat olarak yapılmıştır. Zemin katta gelir getiren dükkânlar, sebil ve çeşme üst katlarda hücreler konulmuştur. Medrese, Padişah II. Mahmud zamanında ve daha sonra 1565 yılındaki Hoca Paşa yangınında zarar görmüştür. Hemen onarılmıştır. 1918 yangınında evsiz kalanların barınağı olmuştur.

Valide-i Sultan (Vâna efendi) Medresesi: Bahçekapı'da 1598 yılında Padişah III. Mehmed'in annesi Safiye Sultan bir manzumeye başlatmış, camii, medrese, türbe, dar-ül-kuran, kütüphane, çarşı, mektep, sebil, çeşme, köşk, hamam, dükkân ve muvakkithaneden ibaret bu manzumeyi ancak Padişah IV. Mehmet'in annesi Turhan Sultan bitirmiştir. Bu manzumenin mimarı Dalgıç Ahmet Ağa, Mustafa Ağa bitirmiştir. Medresenin kapsadığı alan, üç tarafını üç sokakla çevrilmiştir. 1905 yılında yapılmış plana göre, girişte üstü açık gezinti yolu, iki yanında, üstü sütunlu revakla örtülü gezinti yerleri vardır. Revaklı gezinti yerlerinden, bir tarafında üç oda diğer tarafında iki oda yer almıştır. Üst kısımları mescittir. 1792 tarihli bir belgeden odalı olanak geçmektedir. 1909 tarihli belgelerde "Valide Sultan medresesi" ya da Vâna Efendi medresesi" denilmiştir. XX. yy. başlarında İş merkezi oluşundan, Eğitimin başka bir medreseye taşındığı görülmüştür. 1918 Beyazıt yangınında evsiz kalanların barınağı olmuştur.

Kâriye Medresesi: Edirnekapı'da Chora kilisesinin XV. yy.dan sonra camie çevrilmesiyle Mimar Sinan, camiiin kuzeyinde bir medrese yaptığı sanılmaktadır. Altı odalı bir medrese izlenimi bırakın bu medrese bugün tamamen yok olmuştur.

Ümmi Veled Medresesi: Fatih'te Nişanca semtinde, Nişanca Mehmed Paşa camiiinin karşısında idi. Bu medrese Mimar Sinan'ın yapısı idi. Mimar Sinan'ın yaptığı bu medresenin yapılış tarihi bilinmemekle beraber XVI. yy. ortalarında yapıldığı sanılmaktadır.

Ümmi Veled Medresesi, 1792 tarihli belgelerde dokuz odası olduğu yazılıdır. Depremde ya da yangında yıkılmış olduğunu XIX. yy.da aynı medrese duvarları üzerine yeniden yapılmış idi. Bu yeniden yapılış belki de 1892 depreminin yıkıntılarının onarımı olabilir. 1918 yangını da zarar görenlerin sığındıkları bir mekân olmuştusa da bugün bu yapıya ait tüm kalıntılar yok olmuştur.

Anadolu'da Selçuklar ve Beylikler devrinde yapılan Medreseler

<u>Medrese</u>	<u>Kent</u>	<u>Devlet</u>	<u>Tip</u>	<u>Tarih</u>
İplikçi	Konya	Selçuk		1156-1162
Şifaiye	Konya	Selçuk	Eyvanlı	1217
Sırçalı	Konya	Selçuk	Eyvanlı	1242
Karatay	Konya	Selçuk	Kubbeli	1252
İnce Minareli	Konya	Selçuk	Kubbeli	1278
Taş	Akşehir	Selçuk	Eyvanlı	1250
İzzettin Keykavus	Sivas	Selçuk	Eyvanlı	1217
Şifahanesi				
Gök	Sivas	Selçuk	Eyvanlı	1271
Çifte Minareli	Sivas	Selçuk	Eyvanlı	1272
Buruciye	Sivas	Selçuk	Eyvanlı	1272
Kallıyan	Sivas	Selçuk	Kubbeli	1279
Şifaiye	Sivas	Selçuk	Eyvanlı	1211-1219
Dar-ül-Şifa	Divriği	Selçuk (Mengüç)	Kubbeli	1228-1229
Gök	Tokat	Selçuk	Eyvanlı	1205
Taş	Afyon/Çay	Selçuk	Eyvanlı	1258
Çay	Afyon/Çay	Selçuk	Kubbeli	1278
Boyalıköy	Afyon/Sincanlı	Selçuk	Kubbeli	1210
Atabey Ertokuş	Isparta	Selçuk	Kubbeli	1224
Karatay	Antalya	Selçuk		1254
Hatuniye	Erzurum	Selçuk	Eyvanlı	1205
Sultaniye	Erzurum	Selçuk	Eyvanlı	XIII. yy.
Çifte Minareli	Erzurum	Selçuk	Eyvanlı	1253
Hoca Hasan	Kayseri	Selçuk	Eyvanlı	1193
Çifte Medrese	Kayseri	Selçuk	Eyvanlı	1206
Hüant Hatun	Kayseri	Selçuk	Eyvanlı	1238
Hacı Kılıç	Kayseri	Selçuk	Eyvanlı	1275
Seracettin	Kayseri	Selçuk	Eyvanlı	1238
Sahibiye	Kayseri	Selçuk	Eyvanlı	1268
Avgun	Kayseri	Selçuk	Eyvanlı	XIII. yy./2. Yarı
Gök	Amasya	Amasya	Eyvanlı	1266
Yağibasan	Tokat	Danişment	Kubbeli	1152
Yağibasan	Niksar	Danişment	Kubbeli	1157
Kalehisar	Alacahöyük	Danişment	Eyvanlı	XII. yy.
Zinciriye	Diyarbakır	Artukoğlu	Eyvanlı	1198
Mesudiye	Diyarbakır	Artukoğlu	Eyvanlı	1223
Marufiye	Diyarbakır	Artukoğlu	Eyvanlı	XIII. yy.
Hatuniye	Mardin	Artukoğlu	Eyvanlı	1185
Harzum	Mardin	Artukoğlu	Eyvanlı	1211
Sultan İsa	Mardin	Artukoğlu	Kubbeli	1385
Sahidiye	Mardin	Artukoğlu	Eyvanlı	1487
Abdurrahman	Urfa	Artukoğlu	Eyvanlı	1242
Emirettin	Mardin	Artukoğlu	Kubbeli	XII. yy.
Çukur	Tokat	Saltukoğulları	Kubbeli	1161
Cacabey	Kırşehir	Mengüçoğlu	Kubbeli	1242
Muzaferreddin	Kırşehir	Mengüçoğlu		1248
Mehmed Efendi				
Vacidiye	Kütahya	Germiyanoğlu	Kubbeli	1314
Yakub Çelebi	Kütahya	Germiyanoğlu	Kubbeli	1228
Taş	Beyşehir	Eşrefoğlu	Eyvanlı	1368
Taş	Eğridir	Hamidoğlu	Eyvanlı	1301
Mübarizettin Ata	Antalya	Hamidoğlu		1240
Bey				
Emir Sirenettin	Antalya-Korkuteli	Hamidoğlu	Eyvanlı	1378
Oba köyü	Alanya	Hamidoğlu	Eyvanlı	1378
Alaettin	Antalya	Hamidoğlu	Eyvanlı	1239
Kepçe	Peçin	Menteşeoğlu		1236

Ahmet Gazi	Peçin	Menteşeoğlu	Eyvanlı	1375
Kara Paşa	Peçin	Menteşeoğlu	Eyvanlı	1239
Ulucami külliyesi	Manisa	Saruhanoglu	Eyvanlı	1378
İbni Melik	Tire	Aydinoğlu	Eyvanlı	1345
Abaiye	Sinop	Candaroglu	Eyvanlı	1345
İshak Paşa	İnegöl	Candaroglu	Eyvanlı	XV. yy.
İsmail Bey	Kastamonu	Candaroglu	Kubbeli	1475
Köşk	Kayseri	Eretnaoğulları	Eyvanlı	1339
Yakudiye	Erzurum	İlhanlı	Kubbeli	1310
Olcaıdo Hüdabendi	Erzurum	İlhanlı		1310
Ahmediye	Erzurum	İlhanlı	Kubbeli	1314
Mahmudiye	Bayburt	İlhanlı	Eyvanlı	XIV. yy.
Mensuriye	Bayburt	İlhanlı	Eyvanlı	XIV. yy.
Yakudiye	Bayburt	İlhanlı	Eyvanlı	XIV. yy.
Bimarhane	Amasya	İlhanlı	Eyvanlı	1309
Tuğrabiye	Amasya	İlhanlı	Eyvanlı	XIV. yy.
Tol	Ermanak	Karamanoğlu	Eyvanlı	1339
Zinciriye	Aksaray	Karamanoğlu	Eyvanlı	1336
Karamanoğlu	Aksaray	Karamanoğlu	Eyvanlı	1423
İbrahim				
İbrahim Bey	Karaman	Karamanoğlu	Kubbeli	1433
Musa Paşa	Karaman	Karamanoğlu	Kubbeli	1349
Hatuniye	Karaman	Karamanoğlu	Eyvanlı	1382
Karaman	Karaman	Karamanoğlu	Eyvanlı	XIV. yy.
Nasih Bey Dar-ül- Hıfza	Karaman	Karamanoğlu	Kubbeli	XIV. yy.
Hasbey Dar-ül- Hıfza	Konya	Karamanoğlu	Kubbeli	1421
Ak	Niğde	Karamanoğlu	Eyvanlı	1409
Hatuniye	Kayseri	Karamanoğlu	Eyvanlı	1432
Taşkın Paşa	Ürgüp/Damsa	Karamanoğlu		XIV. yy.